

**INSTYTUT EKONOMIKI ROLNICTWA
I GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ
PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY**

ROZWÓJ ROLNICTWA: DYLEMATY-EKONOMIA-POLITYKA

PROF. DR HAB. JÓZEF ZEGAR

Seminarium IERiGŻ-PIB, 23.10.2015

Wprowadzenie

Wśród ośmiu tematów badawczych Programu Wieloletniego „*Rolnictwo Polskie i UE 2020+. Wyzwania, szanse, zagrożenia, propozycje*”, realizowany jest temat pt.

„Dylematy zrównoważonego rozwoju rolnictwa w Polsce”, obejmujący trzy zadania:

- 1. Globalne i krajowe uwarunkowania zrównoważonego rozwoju rolnictwa.*
- 2. Ekonomiczna wycena efektów zewnętrznych i dóbr wspólnych w rolnictwie.*
- 3. Rolnictwo zrównoważone a bezpieczeństwo żywnościowe.*

Celem prezentacji jest

- poddanie pod publiczny osąd ogólnego szkicu
  - myśli przewodniej – ujmującego **ważniejsze dylematy zrównoważonego rozwoju rolnictwa**
  - o charakterze strategicznym –
- oraz **refleksje nad relacją doń wybranych paradygmatów teorii ekonomicznej i możliwości ingerencji politycznej.**

Prezentowany szkic odnosi się do zrównoważonego rozwoju rolnictwa w wymiarze planetarnym (globalnym), natomiast odniesienie do Polski przewiduje się w późniejszym okresie.

Wprowadzenie c.d.

- Rozważania koncentrują się na rolnictwie umiejscowionym w gospodarce żywnościowej (sektorze rolno-żywnościowym, systemie żywnościowym). Pominięto natomiast kontekst obszarach wiejskich.
- W prezentacji uwzględniono trylemat obejmujący dylematy (opcje przeciwstawne) dotyczące **rolnictwa** (ile, jak, kto, gdzie) i **systemu żywnościowego** (sposób zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego), **ekonomii i polityki**.
- Na zakończenie – w miejsce zwyczajowego podsumowania – sformułowano refleksje dotyczące podejścia badawczego.

ZAŁOŻENIA

- Pojmowanie rozwoju zrównoważonego
- **Kierunek rozwoju ku zrównoważeniu** jest wskazany a nawet konieczny, ale jeszcze nie dominujący
- **Kapitalizm** zmierza ku nieuchronnemu upadkowi na rzecz formacji postkapitalistycznej z innym głównym motywem aniżeli zysk (akumulacja kapitału) i mechanizmem selekcji (konkurencja)
- **Bariera ekologiczna (przyrodnicza)** będzie się nasilać – postęp naukowo-techniczny osłabia barierę, lecz jej nie eliminuje
- **Dobra wspólne** powinny być przedmiotem współdziałania społeczności światowej

GŁÓWNE DYLEMATY SEKTORA ROLNO-ŻYWNOŚCIOWEGO

■ Ile produkować/wielkość produkcji/podaży?

- (1) Popyt (rynek)
- (2) Potrzeby: dieta, straty, marnotrawstwo

■ Jak produkować?

- (1) Model industrialny
- (2) Model zrównoważony

■ Kto ma produkować?

- (1) Korporacje, megafarmy (wielka własność)
- (2) Gospodarstwa rodzinne (mała własność)

GŁÓWNE DYLEMATY SEKTORA ROLNO-ŻYWNOŚCIOWEGO c.d.

■ Gdzie produkować?

- (A) Korzystne warunki przyrodnicze ⇒ nadeksploatacja – oszczędność (ochrona) ekosystemów
- (B) Regiony świata: Północ – Południe ⇒ produkcja podstawowej żywności, w tym artykułów zwierzęcych – produkcja pasz, kwiatów, warzyw, owoców oraz surowców tropikalnych

■ Jaki system żywnościowy? (sposób zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego)

- (1) Korporacyjny (rynek)
- (2) Lokalne systemy (suwerenność żywnościowa)

JAKA EKONOMIA?

- **Ekonomia polityczna vs ekonomia neo(klasyczna)**
/economics/ - teoria mikro- makro- i megaekonomiczna
- Cechą charakterystyczną **kapitalizmu** jest bezgraniczne dążenie do akumulacji kapitału po to, aby gromadzić jeszcze więcej kapitału. W ekonomii neoklasycznej określa się to mianem **imperatywu wzrostu** (**grow or dye**). Aby to dążenie się urzeczywistniało, to musi być mechanizm, który karze tych uczestników życia gospodarczego, którzy kierują się innymi wartościami/ celami lub co najmniej hamuje ich zdolność do akumulacji znaczącego kapitału
- Tendencja **malejącej stopy zysku**
- Tendencja do **eksternalizacji efektów zewnętrznych**
- **Dylemat kryterium racjonalności**
(mikro, makro, planetarne)

PARADYGMAT AKUMULACJI

- **Sposób zwiększania wartości dodanej:**
    - (1) przez wzrost produkcji
    - (2) przez obniżanie kosztów
  - **Poziom mikroekonomiczny** – nie ma bariery absolutnej zasobów i produkcji, jeśli podmiot jest konkurencyjny (*vide* mikroekonomia)
  - **Poziom planetarny (megaekonomiczny)**
    - ma miejsce absolutna bariera zasobów - osłabiana przez
      - (a) **postęp** (zmniejszanie zasobochłonności oraz/lub
      - (b) **substytucję** czynnika radszego przez czynnik mniej rzadki /obfity/ oraz
    - bariera wolumenu produkcji – osłabiana przez **substytucję** a wzmacniana przez **wzrost dochodów** przy różnokierunkowym wpływie zmian kulturowych
- Imperatyw akumulacji działa na rzecz opcji (1)
w wyborach sektora rolno-żywnościowego***

GŁÓWNE DYLEMATY SEKTORA ROLNO-ŻYWNOŚCIOWEGO

■ Ile produkować/wielkość produkcji/podaży?

- (1) Popyt (rynek)
- (2) Potrzeby: dieta, straty, marnotrawstwo

■ Jak produkować?

- (1) Model industrialny
- (2) Model zrównoważony

■ Kto ma produkować?

- (1) Korporacje, megafarmy (wielka własność)
- (2) Gospodarstwa rodzinne (mała własność)

GŁÓWNE DYLEMATY SEKTORA ROLNO-ŻYWNOŚCIOWEGO c.d.

■ Gdzie produkować?

- (A) Korzystne warunki przyrodnicze ⇒
nadeksploatacja – oszczędność (ochrona)
ekosystemów
- (B) Regiony świata: **Północ** – Południe ⇒ produkcja
podstawowej żywności, w tym artykułów
zwierzęcych – produkcja pasz, kwiatów, warzyw,
owoców oraz surowców tropikalnych

■ Jaki system żywnościowy?

- (1) **Korporacyjny**
- (2) Lokalne systemy

AKUMULACJA KAPITAŁU

- Pierwotna akumulacja kapitału
(w ramach gospodarki krajowej) {KA}
- Akumulacja przez eksploatację kolonii
- Akumulacja za pośrednictwem rynku globalnego (kraje Centrum/Północy – kraje Peryferii/Południa)
- Finansjalizacja

FINANSJALIZACJA

- (I) Komerccjalizacja
- (II) Rynki finansowe

Sfera finansów wysunęła się na czoło w procesie akumulacji.

- * Sektor finansowy wkracza do sektora rolno-żywnościowego (zakupy ziemi)
- * Korporacje agrobiznesu inwestują w sektorze finansowym

Ta realokacja kapitału, określana mianem finansjalizacji, nie tworzy nowej wartości a jedynie prowadzi do nowego podziału istniejącego kapitału.

FINANSJALIZACJA c.d.

W obu przypadkach motywem jest maksymalizacja zysku drogą manipulacji finansowych (spekulacji).

W skali całej gospodarki kluczowym mechanizmem jest wspieranie konsumpcji przez zadłużanie.

Skutki finansjalizacji:

1. Rynki finansowe tworzące pewną piramidę są ze swej istoty nieegalitarne i koncentrują bogactwo w coraz mniejszej liczbie dużych graczy na szczycie piramidy (vide koncentracja ziemi)
2. Oderwanie sfery (wartości) rzeczowej od finansowej
3. Wydłużenie łańcucha żywnościowego (zwiększanie odległości między rolnikiem a konsumentem)

Malejąca stopa zysku (rentowności)

- Współczesny kapitalizm cechuje **tendencja malejącej stopy zysku (rentowności)**, co określa:
  - **wzrost kosztów energii i materiałów** (rosnąca rzadkość, renta przyrodnicza)
  - **wzrost kosztów pracy** (rosnące wynagrodzenia coraz bardziej wykształconej siły roboczej i kadry kierowniczej)
  - **wzrost podatków i innych obciążeń** (od państwa oczekuje się dostarczania dóbr w postaci infrastruktury, usług publicznych, kompensacji skutków ekstermalizacji efektów zewnętrznych przez producentów, wydatków związanych z przyciąganiem kapitału).

POLITYKA

■ Wartości:

1. Bezpieczeństwo żywnościowe
(ewolucja, dobro publiczne)
2. Dobrobyt
3. Spójność społeczna $\Rightarrow$ kwestia agrarna
4. Przetrwanie

■ Cel: doprowadzenie do zgodności optimum mikroekonomicznego i społecznego (planetarnego) czyli odpowiednich relacji między opcjami (1) i (2)

■ Instrumenty: internalizacja efektów zewnętrznych $\Rightarrow$ zmiany cen

■ Dobra wspólne

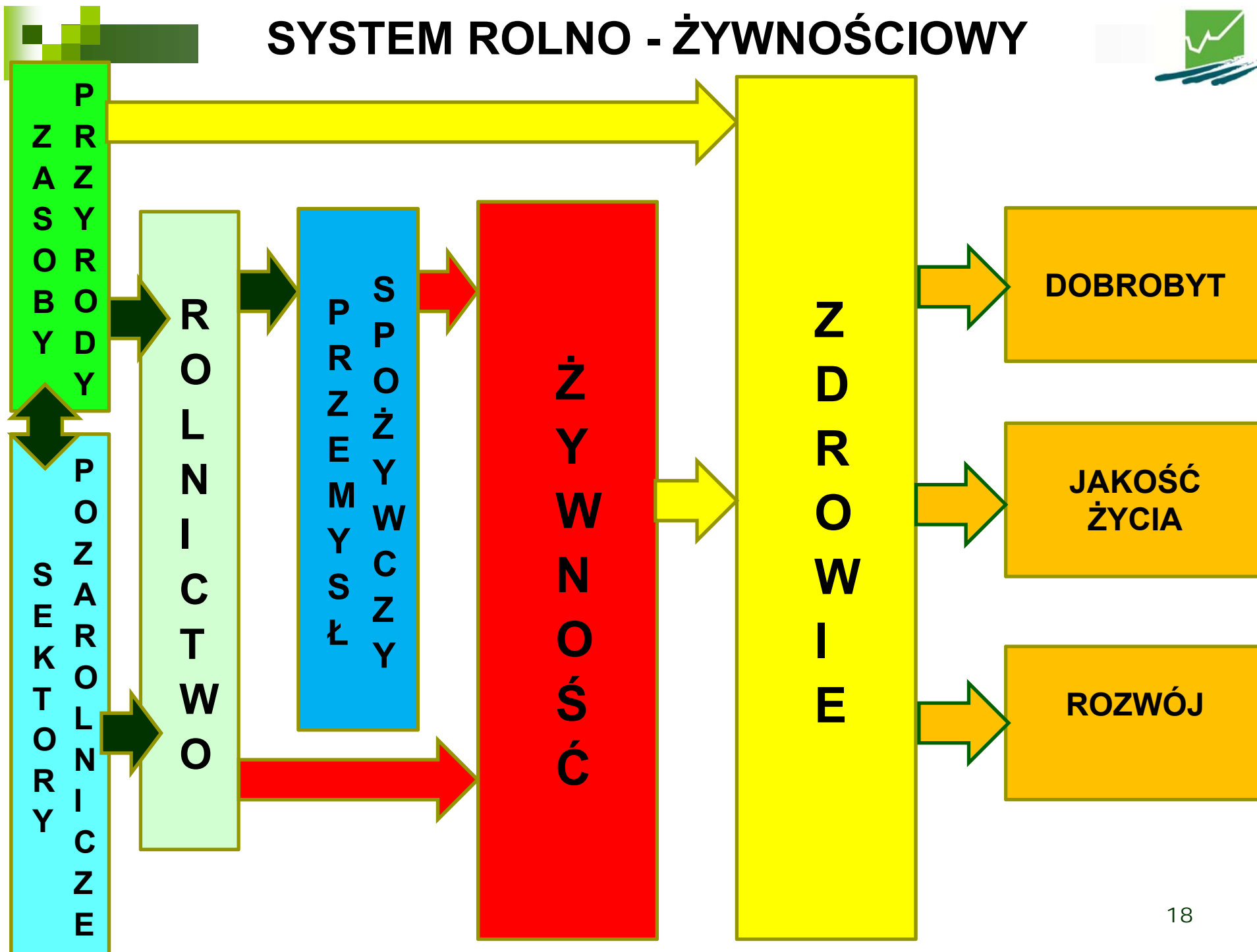

PODEJŚCIE BADAWCZE

- **Zadanie badaczy – ekonomistów**
- **Podójście holistyczne**
(tradycja babilońska vs tradycja kartezjańska)
- **Podójście systemowe**
⇒ System: rolnictwo-wyżywienie-zdrowie
- **Narzędzia badawcze**

SYSTEM ROLNO - ŻYWNOŚCIOWY

Ku refleksji

Dziękuję za uwagę